

Sygn. akt I ACa 1015/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2023 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Zwierzyńska
Protokolant:	sekretarz sądowy Sandra Speck

po rozpoznaniu w dniu 15 lutego 2023 r. w Gdańsku

na rozprawie

sprawy z powództwa I. B. i A. K.

przeciwko (...) Bank (...) Spółce Akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Elblągu

z dnia 13 maja 2022 r. sygn. akt I C 746/21

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powódek kwotę 4.050 zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Małgorzata Zwierzyńska

Sygn. akt I ACa 1015/22

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Elblągu wyrokiem z dnia 13 maja 2022 r. w sprawie z powództwa I. B. i A. K. przeciwko (...) Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W. orzekł następująco:

1. ustalił, że umowa kredytu mieszkaniowego W. K. hipoteczny nr (...) (...) zawarta w dniu 27 maja 2005 roku przez powódki I. B. i A. K. z (...) Bankiem (...) Spółką Akcyjną z siedzibą w W., jest nieważna;

2. zasądził od pozwanego solidarnie na rzecz powódek kwotę 64.633,95 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot:

- 62.164,58 zł od dnia 1 maja 2020 roku do dnia zapłaty,

- 2.469,37 zł od dnia 21 sierpnia 2021 roku do dnia zapłaty;

3. oddalił powództwo w pozostałym zakresie;

4. zasądził od pozwanego solidarnie na rzecz powódek kwotę 6.434 zł tytułem zwrotu kosztów procesu z odsetkami, w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, do dnia zapłaty.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył, co następuje:

W dniu 17 maja 2005 r. I. B. i A. R. (obecnie nosząca nazwisko K.) złożyły w (...) Banku (...) Spółce Akcyjnej w W. wniosek o przyznanie kredytu mieszkaniowego hipotecznego w kwocie 66.000 zł. W formularzu wniosku zaznaczyły CHF jako wnioskowaną walutę kredytu. We wniosku złożyły oświadczenie, że ponoszą ryzyko zmiany kursów walutowych.

W dniu 27 maja 2005 r. strony zawarły umowę kredytu mieszkaniowego „W. k. (...) hipoteczny” nr (...) (...).

Kredyt udzielony powódkom był kredytem denominowanym we franku szwajcarskim. Do dyspozycji kredytobiorczyń postawiono kwotę 24.390 CHF (§ 2 ust. 1 umowy). Całkowita wypłata kwoty kredytu nastąpić miała do dnia 15 czerwca 2005 r. (§ 5 ust. 2 umowy). Kredyt był przeznaczony na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych, tj. zakupu lokalu mieszkalnego nr (...) przy ul. (...) w O. oraz jego remont (§ 2 ust. 1 umowy). Zgodnie z § 5 ust. 3 pkt 1 umowy kredyt mógł być wypłacony w walucie polskiej na finansowanie zobowiązań w kraju. W przypadku wypłaty kredytu w walucie polskiej na sfinansowanie zobowiązań w kraju, bank stosować miał kurs kupna dla dewiz (aktualna Tabela kursów) obowiązujący w (...) SA w dniu realizacji zlecenia płatniczego (§ 5 ust. 4 umowy).

Kredyt został powódkom wypłacony w jednej transzy w dniu 7 czerwca 2005 r. w kwocie łącznej 63.384,73 zł, co stanowiło odpowiednik kwoty 24.390 CHF (po kursie 2.6111 PLN/1 CHF).

Kredyt oprocentowany był według stopy zmiennej. Na dzień zawarcia umowy oprocentowanie kredytu wynosiło 4,05 % w stosunku rocznym. Wysokość stopy zmiennej oprocentowania miała być ustalana w dniu rozpoczynającym pierwszy i kolejne trzymiesięczne okresy obowiązywania stawki referencyjnej, jako suma stawki referencyjnej i marży banku wynoszącej 3,3 %. Dla celów ustalenia stawki referencyjnej – (...) SA miał się posługiwać stawką publikowaną odpowiednio o godzinie 11⁰⁰ (...) lub 11⁰⁰ na stronie informacyjnej R., w drugim dniu poprzedzającym dzień rozpoczynający pierwszy i kolejne trzymiesięczne okresy obowiązywania stawki referencyjnej, zaokrągloną według matematycznych zasad do czterech miejsc po przecinku. W przypadku braku notowań stawki referencyjnej LIBOR dla danego dnia do wyliczenia stopy procentowej miały być stosowane odpowiednio notowania z dnia poprzedzającego, w którym było prowadzone notowanie stawki LIBOR (§ 6 ust. 1 i 2 umowy).

Niespłacenie przez kredytobiorczynie części albo całości raty w terminie umownym miało powodować, że należność z tytułu zaległej spłaty staną się zadłużeniem przeterminowanym przeliczanym na walutę polską według kursu sprzedaży dewiz (aktualna Tabela kursów) obowiązującego w (...) SA w pierwszym dniu miesiąca kalendarzowego (§ 18 ust. 1 w zw. z § 13 ust. 3 umowy).

Za każdy dzień kalendarzowy w okresie utrzymywania się zadłużenia przeterminowanego z tytułu kredytu (...) SA pobierać miał odsetki według obowiązującej w tym okresie stopy procentowej dla kredytów przeterminowanych i kredytów postawionych, po upływie okresu wypowiedzenia, w stan natychmiastowej wymagalności, nie będących przedmiotem postępowania ugodowego, ustalaną w uchwale Zarządu (...) SA (§ 18 ust. 4 umowy).

Spłata zadłużenia powódek z tytułu kredytu i odsetek następowała w drodze potrącania przez pozwanego należnych mu wierzytelności z rachunku oszczędnościowo – rozliczeniowego o numerze (...) (§ 13 ust. 1 umowy). Powódki na potrącanie kwot przez pozwanego wyraziły zgodę (§ 13 ust. 2 umowy).

Zgodnie z § 13 ust. 7 umowy potrącanie środków z w/w rachunku oszczędnościowo – rozliczeniowego następowało w walucie polskiej w wysokości stanowiącej równowartość kwoty kredytu lub raty w walucie wymiennej, w której udzielony jest kredyt, według obowiązującego w (...) SA w dniu wymagalności, kursu sprzedaży dla dewiz (aktualna Tabela kursów).

Powódki odpowiadały solidarnie za spłatę zadłużenia wynikającego z umowy (§ 32 umowy).

Przez „aktualną Tabelę kursów” rozumieć należało tabelę kursów (...) SA obowiązującą w chwili dokonywania przez (...) SA określonych w umowie przeliczeń kursowych (§ 1 pkt 8 umowy).

Przez „walutę wymienną” rozumieć należało walutę wymienną, inną niż waluta kredytu, której kursy są zamieszczone w Tabeli kursów (§ 1 pkt 9 umowy).

Bezzwrotna prowizja należna pozwanemu za udzielenie kredytu została określona na kwotę 487,80 CHF i była płatna w drodze jej potrącenia przez pozwanego z wypłacanej powódkom kwoty kredytu w walucie kredytu w dniu wypłaty (§ 10 ust. 1 i 2 umowy).

Aneksem nr (...) z dnia 20 lipca 2010 r. pozwany zawiesił powódkom płatność rat kapitałowo-odsetkowych, których wymagalność przypadała w terminach: 1 sierpnia 2010 r., 1 września 2010 r., 1 października 2010 r., 1 listopada 2010 r. i 1 grudnia 2010 r. Rozpoczęcie spłacania kolejnych rat kapitałowo-odsetkowych przypadało na dzień 1 stycznia 2011 r. Zastosowanie zawieszenia płatności 5 rat nie powodowało wydłużenia okresu spłaty kredytu (§ 1 aneksu).

Aneksem nr (...) z dnia 8 kwietnia 2014 r. pozwany, dla celów związanych z obsługą kredytu, otworzył powódkom dodatkowy, bezpłatny, nieoprocentowany rachunek prowadzony w walucie kredytu, umożliwiając spłatę zadłużenia w walucie CHF.

Pozwany Bank posługiwał się wzorcem umowy. Kredytobiorczynie nie zostały właściwie poinformowane przed zawarciem umowy kredytowej o ryzyku walutowym związanym z zaciąganiem zobowiązania denominowanego do waluty CHF.

W ramach wykonania umowy – w okresie od dnia 17 stycznia 2005 r. do dnia 1 lutego 2021 r. – powódki spłaciły łącznie kwotę 64.633,95 zł (karta 159v), w tym:

- kwotę 60.435,13 zł tytułem rat kapitałowo-odsetkowych;
- kwotę 4.197,38 zł z tytułu skapitalizowanych odsetek;
- kwotę 1,44 zł z tytułu odsetek karnych.

W piśmie z dnia 16 kwietnia 2020 r. powódki złożyły pozwanemu „reklamację” do umowy kredytu. Pismo zostało doręczone w dniu 22 kwietnia 2020 r. W piśmie z tej samej daty powódki wezwały pozwanego do zapłaty kwoty 80.000 zł tytułem świadczenia nienależnego w związku z nieważnością umowy kredytu z dnia 27 maja 2005 r. – w terminie 7 dni od dnia doręczenia pisma. Pismo zostało doręczone w dniu 22 kwietnia 2020 r.

W piśmie z dnia 15 maja 2020 r. pozwany odmówił zaspokojenia żądania powódek.

Powódki oceniają swoją sytuację prawną jako niekorzystną, wywołaną znacznym spadkiem kursu waluty krajowej, względem waluty szwajcarskiej, w której wyrażone jest saldo kredytu i wyznaczana wysokość rat. Rozumieją, że stwierdzenie nieważności umowy rodzić będzie obowiązek zwrotu przez strony spełnionych świadczeń i uwzględniają, że będą zobowiązane do zapłaty na rzecz Banku świadczenia równego wysokości wypłaconego kredytu. W wykonaniu umowy uiszczyły na rzecz Banku kwotę przewyższając wypłacony kapitał. Powódki skutków ustalenia nieważności umowy nie uznają za bardziej szkodliwe, niż występujące w przypadku, gdyby obecnie zaakceptowały niedozwolony charakter postanowień umownych, doprowadzając do ich utrzymania.

Sąd Okręgowy uznał, że powódki zawierając przedmiotową umowę miały status konsumentek, w umowie występują niedozwolone postanowienia o jakich mowa w art. 385¹ § 1 k.c. - § 1 pkt 8, § 5 ust. 4, § 13 ust. 7, § 18 ust. 1 i § 19 pkt 1 i 2 zmienionej aneksami nr (...) w zakresie, w jakim regulują klauzulę indeksacyjną, uznano za niedozwolone postanowienia umowne. Utrzymanie w mocy umowy po ich wyeliminowaniu nie jest możliwe, a umowa nie może dalej obowiązywać bez takich warunków, zatem jest nieważna, nie zawierałaby bowiem wszystkich elementów charakterystycznych dla tego stosunku prawnego.

Z tych samych przyczyn nieważności umowy można również zdaniem Sądu a quo upatrywać w jej sprzeczności z art. 353¹ k.c., gdyż w umowie brak jest zasad, którymi bank miał się kierować przy ustalaniu kursów, a ponadto skutkiem umowy było obciążenie kredytobiorczyń w całości i bez jakiegokolwiek ograniczenia tzw. ryzykiem kursowym, co skutkowało mogło dowolnym, nieprzewidywalnym wzrostem wysokości rat kapitałowo – odsetkowych w wyniku osłabienia kursu złotego, którego nie kompensowało utrzymywanie się niskiej stopy oprocentowania. Nie sposób uznać aby umowa mająca takie cechy kształtowała prawa i obowiązki stron w sposób zgodny z naturą (właściwością) zobowiązania, mającego odpowiadać treści umowy kredytu, jak i zasadami współżycia społecznego.

Wobec stwierdzenia nieważności umowy zasądzono powódkom solidarnie od pozwanego, na mocy art. 405 k.c. w związku z art. 410 k.c., dochodzoną w procesie kwotę 64.633,95 zł, częściowo oddalając powództwo co do odsetek za opóźnienie.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił zgłoszonego przez pozwanego bank zarzutu przedawnienia roszczenia odwołując się do uchwał Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 i z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 oraz mając na uwadze fakt, że powódki zaświadczenie o wysokości spełnionych świadczeń uzyskały od pozwanego w maju 2020 r., a powództwo wytoczyły w styczniu 2021 r.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c., obciążając nimi w całości pozwanego, gdyż powódki uległy tylko co do nieznacznej części swojego żądania w zakresie odsetek.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany zaskarżając go w części, to jest w zakresie punktów pierwszego, drugiego i czwartego i zarzucając mu:

I. naruszenie prawa procesowego:

1. art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 231 k.p.c. i art. 253 k.p.c.;
2. art. 227 k.p.c. w związku z art. 232 k.p.c. i art. 278 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 162 § 1 k.p.c.;
3. art. 327¹ § 1 i 2 k.p.c.;

II. sprzeczność istotnych ustaleń faktycznych z treścią zebranego materiału dowodowego;

III. naruszenie prawa materialnego:

1. art. 65 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 69 ust. 1 i 2 prawa bankowego i art. 353¹ k.c.;
2. art. 65 k.c. w związku z art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 69 § 1 prawa bankowego;
3. art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 69 § 1 prawa bankowego w związku z art. 353¹ k.c.;
4. art., 385¹ § 1 i 2 kc.;
5. art. 385¹ § 1 art. 385² kc.;

6. art. 385¹ § 2 k.c., art. 58 § 1 i 2 k.c., art. 353¹ k.c., art. 354 § 1 k.c., art. 69 ust. 3 prawa bankowego;
7. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 385² k.c. w związku z art. 2 ust. 2 Dyrektywy 93/13 i art. 111 ust. 1 pkt 4 prawa bankowego i art. 4 ust. 1 Dyrektywy 93/13 i ust. 2 lit. c) załącznika do Dyrektywy 93/13;
8. art. 6 Dyrektywy 93/13 w związku z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.;
9. art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 455 k.c. i art. 385¹ § 1 k.c.;
10. art. 411 pkt kc;
11. art. 405 k.c. w związku z art. 410 k.c. ;
12. art. 6 k.c. w związku z art. 232 k.p.c.

W oparciu o powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódek na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Nadto skarżący wniósł o rozpoznanie na podstawie art. 380 k.p.c. postanowienia Sądu pierwszej instancji z dnia 27 kwietnia 2022 r. o pominięciu dowodu z opinii biegłego i przeprowadzenie tego dowodu w postępowaniu apelacyjnym.

Pozwany podniósł także zarzut zatrzymania w zakresie kwoty 63.684,73 zł z tytułu kapitału wypłaconego powódkom i w piśmie z dnia 7 lutego wniósł o przeprowadzenie dowodu z oświadczeń pozwanego z dnia 17 czerwca 2022 r. skierowanych do powódek oraz potwierdzeń ich nadania.

Powódki wniosły o oddalenie apelacji i zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Odnosząc się w pierwszym rzędzie do zarzutu uchybienia normie art. 327¹ ust. 1 k.p.c. , Sąd Odwoławczy wskazuje, że mógłby być on uzasadniony jedynie wówczas, gdyby niedostatki uzasadnienia nie pozwalały dokonać kontroli instancyjnej wyroku.

Taka sytuacja nie zachodzi jednak w niniejszej sprawie, nie stanowią o tym istniejące zdaniem skarżącego niejasności do wyjaśnienia podstawy prawnej orzeczenia, tym bardziej że w modelu apelacji pełnej Sąd drugiej instancji ponownie merytorycznie rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia i ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji (por. postanowienia SN z dnia 16 marca 2021 r., I USK 166/21, LEX nr 3220176, z dnia 19 lutego 2021 r., I USK 72/21, LEX nr 32122748). Sąd Apelacyjny stoi przy tym na stanowisku, że kwestię nieważności umowy należy łączyć z występującymi w niej niedozwolonymi postanowieniami, za czym przemawia najnowsze, bogate stanowisko Sądu Najwyższego, zapadłe na tle podobnych spraw. Sąd Najwyższy konsekwentnie przyjmuje, że stwierdzenie nieważności umowy mieści się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. (por. wyroki z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, z dnia 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22, LEX nr 3369587, postanowienie z dnia 15 listopada 2022 r., I CSK 2909/22, LEX nr 3450393). Z tego też względu nie ma potrzeby zdaniem Sądu Apelacyjnego rozważanie kwestii ważności umowy w świetle naruszenia art. 353⁽¹⁾k.c. i art. 58 k.c.

Jeśli chodzi o zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., to zdaniem Sądu Apelacyjnego, podjęta przez skarżącego próba podważenia oceny dowodów ma charakter wyłącznie polemiczny, gdyż w toku rozumowania Sądu pierwszej instancji

przedstawionemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie sposób dopatrzeć się uchybienia zasadom logiki czy też doświadczenia życiowego.

Bezpodstawne jest deprecjonowanie dowodu z przesłuchania powódek, gdyż powódki wystarczająco na potrzeby niniejszego postępowania opisały okoliczności zawarcia umowy, co dotyczy przede wszystkim I. B., gdyż to ona była bardziej zaangażowana w procedurę kredytową. Umowa dotyczyła ważnych interesów życiowych powódek, stąd też sam upływ czasu od zdarzenia nie pozbawia ich zeznań wiarygodności, podobnie jak okoliczności, że nie analizowały szczegółowo zapisów umowy. Biorąc pod uwagę zasady doświadczenia życiowego, taka postawa kredytobiorcy jest powszechna, gdyż kredytobiorca działa w zaufaniu do banku i ma świadomość, że umowa, której wzór został przygotowany przez bank, jest praktycznie nienegocjowalna.

Co istotne, przeciwwagą dla przesłuchania powódek nie mogą być zeznania świadków zawnioskowanych przez pozwanego, skoro nie pamiętali w ogóle powódek i nie pamiętali okoliczności zawierania umowy z nimi, co nie dziwi zważywszy, że dla pracowników banku były to rutynowe zawodowe obowiązki.

Sąd Apelacyjny akceptując ocenę materiału dowodowego przeprowadzoną przez Sąd pierwszej instancji przyjmuje w związku z tym za własne poczynione przez ten Sąd ustalenia faktyczne, co w takim wypadku nie wymaga ich ponownego przytaczania (art. 387 § 2¹ k.p.c.), w tym także co do charakteru kredytu udzielonego powódkom.

Był to kredyt denominowany do waluty obcej – franka szwajcarskiego, a podkreślana przez skarżącego okoliczność, że we wniosku kredytowym została wskazana ta waluta oraz że w umowie kwota kredytu również wyrażona została w walucie obcej, nie stanowi o słuszności stanowiska pozwanego. Wyplata kredytu nastąpiła bowiem w złotych, a wysokość ostatecznie wypłaconej kwoty oraz wysokość rat kredytowych spłacanych przez powódki, uzależniona była od kursu waluty obcej. Elementem wyróżniającym kredyt denominowany do waluty obcej od klasycznego kredytu złotowego jest to, że wysokość zobowiązania kredytobiorcy, poza oprocentowaniem prowizją i opłatami, uzależniona jest od kursu walut; kurs waluty jest wskaźnikiem waloryzacji zobowiązania kredytobiorcy. Jak przy tym wyjaśnił w swoim najnowszym orzecznictwie Sąd Najwyższy, w postanowieniu z dnia 18 stycznia 2023 r. (I CSK 6101/22, LEX nr 3487838), nie jest możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej.

Ponieważ analizując umowę pod kątem zgłoszonego żądania stwierdzenia nieważności Sąd Apelacyjny zgodnie z aktualną linią orzecniczą Sądu Najwyższego badał pod kątem przesłanek z art. 385¹ k.c., to należało mieć na uwadze, że w myśl art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu indywidualnego negocjowania warunków umowy spoczywa na tym, kto się na to powołuje. Ponadto umowa była zawarta przy wykorzystaniu wzorca umowy opracowanego przez bank, a przygotowanie wzorca umowy przez jedną ze stron stosunku obligacyjnego (a zwłaszcza przedsiębiorcę w relacji z konsumentem) oraz oparcie tej umowy na stosowanych przez przedsiębiorcę regulaminach, stwarza silne domniemanie faktyczne, iż tak wprowadzone do stosunku obligacyjnego postanowienia nie zostały indywidualnie uzgodnione (...) indywidualnemu uzgodnieniu postanowień umownych nie czyni zadość wybór przez konsumenta jednej z ofert zaproponowanych przez przedsiębiorcę (tak SA w Warszawie w wyroku z dnia 25 listopada 2020 r., VI ACA 779/19, LEX nr 3145135). Pozwany natomiast nie zdołał obalić tego domniemania, i nie podolał ciężarowi dowodu, o czym stanowi wspomniany wyżej art. 385¹ § 4 k.c.

W tej sytuacji nie można przyjąć, aby umowa była indywidualnie uzgodniona, gdyż dla spełnienia tej przesłanki konieczne jest udowodnienie wspólnego ustalenia ostatecznego brzmienia klauzuli w wyniku rzetelnych negocjacji, w ramach których konsument miał realny wpływ na treść określonego postanowienia umownego, chyba że zostało ono sformułowane przez konsumenta i włączone do umowy na jego żądanie. Nie wystarcza ustalenie, iż cała umowa była

przedmiotem negocjacji, ale należało ustalić, iż przedmiotem negocjacji (indywidualnych ustaleń) było konkretne jej postanowienie, które potencjalnie może zostać uznane za niedozwolone (tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 462/18, LEX nr 2629877 i w wyroku z dnia 10 grudnia 2019 r., IV CSK 443/18, LEX nr 2775316).

Jeśli chodzi o ryzyko walutowe, stanowiące jeden z elementów mechanizmu waloryzacyjnego, koniecznym jest odwołanie się do poglądów orzecznictwa odnoszącego się do sposobu realizacji przez kredytodawcę obowiązku informacyjnego o ryzyku walutowym, które stanowi jeden z elementów mechanizmu waloryzacji.

Mianowicie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyrokach z dnia 10 czerwca 2021 r. C – 776/19 i z dnia 18 listopada 2021 r. C#212/20 akcentuje wagę wymogu przejrzystości warunków umowy zawierających ryzyko walutowe dla kredytobiorcy – konsumenta. Według TSUE, wymogu tego nie można zawężyć do zrozumiałości warunków pod względem formalnym i gramatycznym(...)należy go rozumieć jako nakładający obowiązek, aby dany warunek umowny umożliwiał właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu przeciętnemu konsumentowi zrozumienie konkretnego działania metody obliczenia stopy procentowej i oszacowanie w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych. ***Kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, iż podpisując umowę kredytu denominowaną w obcej walucie, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w wypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie.***

Stanowisko powyższe znalazło również odzwierciedlenie w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego; szczególnie warto zwrócić uwagę na wyrok z dnia 13 maja 2022 r., (II CSKP 464/22, niepubl.), w którym Sąd Najwyższy wskazał, że kluczowe znaczenie ma uświadomienie konsumentowi, iż silna deprecjacja waluty krajowej może pociągać za sobą konsekwencje trudne do udźwignięcia przez konsumenta. Wymaganiu temu nie czyni zadość np. podawanie „uspokajających” informacji o historycznych wahaniami waluty indeksacji w okresie nieproporcjonalnym do przewidywanego czasu trwania umowy kredytu, które może wręcz usypiać czujność kredytobiorcy, wywołując wrażenie o jedynie hipotetycznym charakterze zagrożeń. Istotne jest również zwrócenie uwagi na powagę tego zagrożenia w aspekcie możliwego rozmiaru deprecjacji waluty krajowej, a w szczególności podkreślenie, że może być ona gwałtowna i drastyczna (przekraczać nawet kilkadziesiąt procent), z uwzględnieniem sytuacji majątkowej konkretnego konsumenta, decydującej o tym, jaki stopień deprecjacji waluty indeksacji przekraczać będzie granice jego zdolność do spłacania kredytu.

W dalszych rozważaniach Sąd Najwyższy stwierdził również, że z punktu widzenia omówionych wymagań trudno uznać za wystarczające dane, których podanie zalecano w rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r. na podstawie art. 137 ust. 1 Prawa bankowego.

Sąd Najwyższy uznał, że wspomniana rekomendacja wymagając uzyskania od klienta banku pisemnego oświadczenia, potwierdzającego „pełną świadomość” ryzyka walutowego, akcentuje ona kwestie formalne, bez należytej troski o rzeczywiste zapewnienie owej „pełnej świadomości”. Tymczasem zalecane informacje trudno uznać za wystarczające, zważywszy choćby okres, na który zawierane były zwykle umowy kredytu hipotecznego (w stosunku do którego objęty symulacją okres ostatnich 12 miesięcy wydaje się niezwykle krótki), jak również brak zastrzeżenia co do konieczności uświadomienia, że ryzyko walutowe może być znacznie wyższe, a wysokość zadłużenia w przeliczeniu na złote polskie wzrosnąć znacznie bardziej niż o 20%, co może doprowadzić do sytuacji, w której uzyskujący dochody w walucie krajowej klient nie będzie w stanie spłacać kredytu.

Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w przywołanym wyroku został również powtórzony w postanowieniu z dnia 30 września 2022 r. (I CSK 2071/22, LEX nr 3437834).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, pozwany nie wykazał, aby przy zawieraniu umowy wypełnił obowiązek informacyjny wobec powódek w sposób odpowiadający unijnym standardom ochrony konsumenta. Wymogu tego nie spełnia, podpisanie przez powódki oświadczeń o ryzyku walutowym związanym z wybranym przez nich kredytem, gdyż

oświadczenie takowe złożone na gotowym, standardowym druku nie tworzy domniemania, aby konsument mógł wówczas racjonalnie określić wysokości własnego zobowiązania, a tym samym - ocenić skutki ekonomiczne zawieranej umowy. Oświadczenie nie konwaliduje także braku określenia głównego przedmiotu umowy w sposób jasny i zrozumiały dla konsumenta (por. wyrok SA w Katowicach z dnia 3 czerwca 2022 r., I ACa 474/21, LEX nr 23358387, wyroki SN z dnia 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22 i II CSKP 975/22, LEX nr 3303545, nr 3303543).

W konsekwencji, skoro warunek umowny dotyczący ryzyka walutowego stanowiącego część mechanizmu waloryzacyjnego odnoszącego się do głównych świadczeń stron nie został wyrażony jasnym i zrozumiałym językiem, to umowa mogła być badana pod kątem abuzywności.

Status powódek jako konsumentek nie budził wątpliwości i nie był kwestionowany.

Również mechanizm denominacji zawarty w umowie nie zawiera obiektywnego, transparentnego kryterium sposobu ustalania kursu wymiany CHF. Postanowienia umowne podobne do ocenianych w tej sprawie były już wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego, który jednolicie przyjmuje, że mechanizm ustalania kursów waluty na podstawie tabel kursowych banku jest oczywiście sprzeczny z dobrymi obyczajami, narusza rażąco interesy konsumenta i równowagę stron, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści, a przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c. - chodzi o uzależnienie wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Postanowienia umowy, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron (por. wyrok z dnia 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22, LEX nr 3303545 i przywołane w jego uzasadnieniu orzecznictwo, oraz wyrok z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22, LEX nr 3350120, postanowienie z dnia 15 listopada 2022 r., I CSK 2909/22, LEX nr 3450393).

Nie ma znaczenia, w jaki faktycznie sposób pozwany ustalał kursy wymiany walut i czy odpowiadały one kursowi rynkowemu, jest to bowiem kwestia sposobu wykonywania umowy, podczas gdy oceny jej postanowień pod kątem abuzywności dokonuje się biorąc pod uwagę moment jej zawarcia (por. uchwała SN z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 19/17, OSNC 2019/1/2, wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r. V CSK 382/18, OSNC – ZD 2021/18). Z tego względu zasadnie Sąd Okręgowy pominął wnioskowany przez pozwanego dowód z opinii biegłego, a Sąd Apelacyjny nie dostrzegł potrzeby jego prowadzenia w postępowaniu apelacyjnym.

Również klauzula ryzyka walutowego stanowiąca drugi - obok omówionych wyżej tabel kursowych - konieczny element mechanizmu waloryzacji, co do której nie udzielono powódkom stosownych pouczeń na poziomie odpowiadającym unijnym standardom ochrony konsumenta, narusza ich interesy oraz dobre obyczaje. Nie sposób bowiem przyjąć, aby bez wyczerpujących pouczeń ze strony banku uczulającego konsumentów zwłaszcza na okoliczność, że zmiana kursu waluty wpływa nie tylko na wysokość rat, ale także na wysokość zadłużenia względem banku, powódki miały w chwili zawierania umowy świadomość, że zaciągnięcie tego typu kredytu jest bardzo ryzykowne i może skutkować tym, że ostatecznie mogą być zobowiązane do zwrotu kwoty wielokrotnie wyższej od pożyczonej, mimo dokonywania regularnych spłat.

W wyniku wprowadzenia takiej klauzuli umownej kredytobiorca ponosi nieograniczone ryzyko kursowe. Gdyby rzeczywiście zostało należycie wyjaśnione znaczenie zmiany kursu waluty i ponoszonego ryzyka, to racjonalny kredytobiorca nie decydowałby się na kredyt powiązany z kursem waluty obcej w sposób wadliwy w perspektywie jego spłacania przez kilkadziesiąt lat, chyba żeby z okoliczności sprawy wyraźnie wynikało co innego (wyroki SN z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64 i z dnia 19 maja 2022 r. sygn. akt II CSKP 971/22).

Abuzywności poszczególnych klauzul zawartych w umowie kredytu zawartej przez strony nie wyeliminowało wprowadzenie w 2011 r. ust. 3 do art. 69 Prawa bankowego, w wyniku czego kredytobiorcy uzyskali w ramach umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska możliwość dokonywania spłat rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonania przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio

w walucie obcej. Ta nowelizacja miała na celu wyeliminowanie tzw. spreadów bankowych, a nie zmianę istoty umowy kredytowej. Nowelizacja nie doprowadziła do przekształcenia zawartej wcześniej umowy w umowę o kredyt walutowy (por. np. postanowienie SN z dnia 15 listopada 2022 r., I CSK 2909/22, LEX nr 3450393).

Jeśli chodzi o skutki występowania w umowie klauzul abuzywnych, to teza skarżącego teza o możliwości utrzymania umowy w mocy i dalszego jej wykonywania stoi w sprzeczności z aktualną linią orzecniczą Sądu Najwyższego, której wyrazem są uchwały z 16 lutego 2021 r. i 7 maja 2021 r. (III CZP 11/20, OSNC 2021/6/40, III CZP 6/21 OSNC 2021/9/56), wyrok z dnia 11 grudnia 2019 r., (V CSK 382/18, LEX nr 2771344), wyroki z dnia 3 lutego 2022 r., (II CSKP 415/22, LEX nr 3303545, i II CSKP 975/22, LEX nr 3303543), postanowienie z dnia 30 września 2022 r. (I CSK 2071/22, LEX nr 3437834), postanowienie z dnia 15 listopada 2022 r., (I CSK 2909/22, LEX nr 3450393).

Warto w tym miejscu zwrócić również uwagę na przywoływane już wcześniej postanowienie z dnia 18 stycznia 2023 r., (I CSK 6101/22, LEX nr 3487838), w którym Sąd Najwyższy odwołując się do swoich wcześniejszych judykatów po raz kolejny stwierdził, że w odniesieniu do skutków eliminacji klauzul przeliczeniowych z umowy kredytu denominowanego w walucie obcej utrwalony jest pogląd, że w razie gdy prowadzi to do niemożności ustalenia kwoty, którą bank powinien oddać do dyspozycji kredytobiorcy, umowa nie może wiązać stron w pozostałym zakresie; w przypadku umowy denominowanej kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF

Sąd Najwyższy konsekwentnie podkreśla, że skutkiem istnienia klauzul abuzywnych w umowach kredytowych zawartych z udziałem konsumentów jest nieważność (bezskuteczność) umowy od samego początku. Konstrukcja polegająca na eliminacji klauzuli walutowej i de facto przyjęcie że strony wiązałyby umowa kredytu wyrażonego w złotych polskich, jednakże przy zastosowaniu oprocentowania LIBOR, prowadzi do przekształcenia umowy w umowę o odmiennej istocie i odmiennym charakterze - po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (bezskutecznością). Trudno sobie wyobrazić możliwość dalszego funkcjonowania umowy po wyeliminowaniu tego mechanizmu – oznacza to bowiem, że umowa od początku nie określała klarownie sposobu ustalenia kwoty kredytu do wypłaty w złotych oraz wysokości rat (również w złotych) do zwrotu (por. zwłaszcza wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344). Skoro eliminacja klauzul abuzywnych pociąga za sobą skutek w postaci tak daleko idącego przekształcenia umowy, że odrywa się ona od swej istoty i przekształca się w stosunek prawny o odmiennym charakterze, to decydujące znaczenie ma wola konsumenta, który określa, czy chce korzystać z ochrony przyznanej mu przez dyrektywę 93/13, czy też nie.

W rozpoznawanej sprawie powódki już w wezwaniu do zapłaty z dnia 16 kwietnia 2020 r. prezentowały stanowisko o nieważności umowy, i podtrzymywały je w pozwie. Na rozprawie przed Sądem Okręgowym reprezentowane przez pełnomocnika popierały żądanie pozwu, w tym także co do stwierdzenia nieważności umowy. Warto w związku z tym wskazać na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 czerwca 2021 r. (I ACa 173/21, LEX nr 3219695), w którym Sąd ten wypowiedział słuszną myśl, iż skoro informacja o skutkach stwierdzenia nieważności umowy (w tym co do konieczności rozliczenia się bankiem) mają chronić konsumenta, a nie bank, to w takim razie konsument mógłby ewentualnie zaskarżyć wyrok uwzględniający powództwo i w podstawach apelacji wskazać, że sąd nie pouczył go o skutkach upadku umowy, a znając te skutki powód - konsument nie zdecydowałby się skorzystać z przysługującej mu ochrony. Dalej Sąd ten wskazał, że obowiązek informacyjny wobec konsumenta należy rozumieć w ten sposób, że sądy powinny udzielać konsumentowi w procesie stosownych informacji, jeżeli na podstawie przebiegu postępowania nabrały wątpliwości, czy konsument zdaje sobie sprawę ze skutków przyszłego orzeczenia uwzględniającego jego powództwo. Natomiast zdaniem Sądu Apelacyjnego, w okolicznościach niniejszej sprawy rozpoznawanej sprawie usprawiedliwiony jest wniosek, że powódki zdają sobie sprawę z konsekwencji upadku umowy.

W konsekwencji Sąd Okręgowy prawidłowo uwzględnił żądanie powódek i zastosował właściwą podstawę prawną do zwrotu wpłaconych na rzecz pozwanego kwot jako świadczenia nienależnego z mocy art. 410 § 1 k.c. w związku z art. 405 k.c.

Argumentów za takim rozwiązaniem dostarczają dwie uchwały Sądu Najwyższego, datowane na 16 lutego 2021 r. i 7 maja 2021 r. (sygn. akt III CZP 11/20, OSNC 2021/6/40; sygn. akt III CZP 6/21, OSNC 2021/9/56).

W uzasadnieniu uchwały z dnia 7 maja 2021 r. Sąd Najwyższy powtórzył uprzednio wielokrotnie wyrażany pogląd, że na tle art. 410 § 2 k.c. samo spełnienie świadczenia wypełnia przesłankę zubożenia po stronie powoda, a uzyskanie tego świadczenia przez pozwanego – przesłankę jego wzbogacenia. Sąd Najwyższy daje prymat teorii dwóch kondycji podkreślając, że roszczenia stron o zwrot świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnych umów są od siebie niezależne. Samo spełnienie świadczenia wypełnia przesłankę zubożenia po stronie powoda, a uzyskanie tego świadczenia przez pozwanego – przesłankę jego wzbogacenia. Ponadto, w związku z zarzutem naruszenia art. 411 pkt 2 k.c. Sąd Apelacyjny wskazuje, iż nie sposób przyjąć, aby świadczenie spełnione przez kredytobiorcę w następstwie nieważnej umowy kredytowej mogło być kwalifikowane jako czyniące zadość zasadom współzycia społecznego. Taka wykładnia prowadziłaby bowiem do udzielenia ochrony prawnej podmiotowi, który w swojej praktyce stosuje klauzule abuzywne.

Co do zarzutu zatrzymania podniesionego na etapie postępowania apelacyjnego, Sąd Odwoławczy nie znalazł podstaw do jego uwzględnienia.

Skorzystanie z tego rodzaju zarzutu na podstawie art. 496 k.c. i art. 497 k.c. jest dopuszczalne w odniesieniu do umowy kredytu, bowiem w ślad za stanowiskiem Sądu Najwyższego Sąd Odwoławczy uważa umowę kredytu za umowę wzajemną (por. wyrok z dnia 7 marca 2017 r., sygn. akt II CSK 281/16, LEX nr 2294390, uzasadnienie wyroku z dnia 7 kwietnia 2011 r., sygn. akt IV CSK 422/10, LEX nr 1129145. Jednak przesłanką skuteczności zarzutu zatrzymania jest zdaniem Sądu Apelacyjnego, wymagalność wierzytelności objętej tym zarzutem, co wynika z istoty tej instytucji (por. komentarz do art. 461 k.c., J. Gudowski WKP 2018, oraz M. Fras i M. Habdas, WKP 2018).

W przypadku wierzytelności bez oznaczonego terminu spełnienia świadczenia i niewynikającego z właściwości zobowiązania, a tak jest w przypadku wierzytelności tytułu świadczenia nienależnego – w ten bowiem sposób należy traktować wierzytelność banku wobec kredytobiorcy po stwierdzeniu nieważności umowy - koniecznym jest wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.). Takie wezwanie ze strony pozwanego nie miało miejsca, roli takiej nie spełniają oświadczenia z dnia 17 czerwca 2022 r. (k. 326 i k. 327) skierowane bezpośrednio do powódek, tym bardziej że sam pozwany nie wskazywał, aby taką właśnie rolę miało ono pełnić, zwłaszcza że zarzut zatrzymania został w nim podniesiony ewentualnie.

Warto przy tym zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego na tle skuteczności potrącenia wzajemnych wierzytelności, gdzie Sąd ten wykluczył, aby przedstawienie wierzytelności do potrącenia mogło zawierać w sobie równocześnie element wezwania dłużnika do zapłaty. Przedstawienie wierzytelności do potrącenia bez wcześniejszego wezwania do zapłaty, nie jest prawnie skuteczne (por. uzasadnienie wyroku z dnia 16 grudnia 2015 r., IV CSK 141/15, LEX nr 1957325).

W ocenie Sądu Odwoławczego, ten sam tok rozumowania należy odnieść do oceny skuteczności zarzutu zatrzymania, jako że instytucja ta, podobnie jak potrącenie, znajduje zastosowanie do rozliczeń w sytuacji, w której dwie strony są wobec siebie wierzycielami.

W tym stanie rzeczy podniesione w apelacji zarzuty nie zdołały podważyć zaskarżonego wyroku, a zatem Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 k.p.c. oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania na mocy art. 98 k.p.c. w związku z art. 108 § 1 k.p.c. i § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

SSA Małgorzata Zwierzyńska